MONITOR
Nro: LXXII.
Na R. P. 1775.
Dnia 9. Września.

Est quidem vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos jubet aut vetat; nec improbos jubendo aut vetando movet.
Cic: de Republ. L. III. apud Lactantium.

OBaczywszy iuż, że prawa przyrodzone, są same przez się podobne do wydoskonalenia, widocznie użyteczne, zgadzaiące się z temi myśli wyrazami, ktore

Zzz nam

nam prawy rozum czyni o Bogu, zgodne naturze człowieka, y iego postanowieniu, słowem we wszystkim doskonale zgadzaiące się z porządkiem, y dostatecznie obwieszczone, nie masz więcey żadney wątpliwości, ażeby te prawa maiące wszystkie przymioty, nie były obowięzuiące, y nie wkładały na ludzi tey nieodbitey konieczności, ażeby podług nich wymierzali postępki swoie. I owszem pewna to iest rzecz, że obowiązek ten; ktory Bog wkładi na nas tym sposobem, iest ze wszech naydzielnieyszy, ponieważ iest podany w tym zbiezeniu, się y ziednoczeniu naymocnieyszych śrzodkow, ktore są do namowienia woli naszey naywłaściwsze.

I w rzeczy samey rady rozumu y iego ustawy obowięzuią nas, nie tylko przeto, iż są same w sobie nayzgodliwsze i że maią zasadę swoią w naturze rzeczy, y w związkach ich niezmiennych, ale ieszcze przez tę powagę Naywyższego Iestestwa, ktora w nich zachodzi, daiąc nam iasno poznać

iż

iż chce, abyśmy ie zachowali, przez to ſamo iż ieſt ſprawcą natury rzeczy, y ich związkow znayduiących ſię między niemi. Słowem prawo przyrodzone, wiąże nas y ſpaia wſzyſtkich razem, przez wewnętrzny obowiązek y zewnętrzny, y to ieſt, co okazuie w naywyżſzym ſtopniu potrzebę moralności, y co hamuie nayſilniey zbyteczną wolność, bez iey iednakże zguby. A to gdy tak ieſt, poſłuſzeńſtwo, ktore przyrodzonym winniśmy prawom, ieſt nayſzczerſzym poſłuſzeńſtwem, y biorącym początek ſwoy w gruncie ſumnienia. Pierwſzy bowiem tych prawd ſkutek ieſt rozrządzenie zdań umyſłu naſzego, y ſerca poruſzeń. I tak nie byłoby to czynić zadoſyć temu, co od nas wyciągaią te prawa, wſtrzymać nam ſię powierzchownie od tey rzeczy, ktorą one potępiaią, gdyby to było przeciw woli y chęci naſzey. A iako nie ieſt wolno pragnąć tego, co ieſt zakazanego czynić, tak naſzą ieſt powinnością, nie tylko czynić to, co nam nakazano, ale nad to ieſzcze

przyświadczyć, y uznać pożytecżność tego y ſprawiedliwość.

Inny przymiot iſtotny praw naturalnych, ieſt ten, iż one ſą *powſzechne*, to ieſt, iż bez żadnego wyięcia wſzyſtkich obowiązuią ludzi. Albowiem wſzyſcy ludzie ſą zarowno podlegli Wſzechmocności Boga, á gdy ieſzcze prawa przyrodzone grunt ſwoy biorą w poſtanowieniu y ſtąnie ludzkim, y ſą każdemu człowiekowi obwieſzczone przez ſam rozum, widoczna ieſt rzecz, iż ſię ściągaią iſtotnie do wſzyſtkich ludzi, y wſzyſtkich razem obowiązuią bez żadnego zaſtanowienia ſię, iakakolwiek bądź względem ich pożycia, bądź względem ich ſtanu, ſzachodzi rożnica. A to ieſt co rozrożnia prawa przyrodzone od praw uſtanowionych, y nam nadanych, bo prawo nam nadane, nie ściąga ſię tylko do niektorych oſob, lub niektorych ſpołeczeńſtw w ſzczegulności.

Potrzeba ieſzcze uważyć, iż każda

żda ſprawa, ktora zdaie ſię pożyteczna lub ſzkodliwa ſpołeczeńſtwu ludzkiemu w powſzechności, w iakimkolwiek ſtanie bydź mogą ludzie, w każdym czaſie, y na każdym mieyſcu, powinna bydź uznana koniecznie za nakazaną lub zakazaną od prawa naturalnego. Tak, na przykład, chociaż kradzież, lub cudzołoſtwo, mogłyby przez ſkutek pewnych okoliczności mało lub nic wcale nie mieſzać ſzczegulney ſpołeczności, iako mniemaią niektorzy, że doświadczenie okazało to niegdyś w Rzeczypoſpolitey Lacedemońſkiey y Maſſagetow; te dwa wyſtępki atoli nie ſą przez to mniey przeciwne prawu przyrodzonemu: ponieważ gdyby pozwolone były na zawſze, y wkażdey części świata, wynikłyby z nich ſtraſzliwe bezprawia, bezrządy, ktore prędzey lub poźniey wzruſzyłyby y przewrociły świat cały. Mimo zaś tego, każda ſpołeczność, iakieykolwiek ieſt natury, będzie zawſze ſzczęśliwſzą y ſpokoy-

nieyſzą

nieyſzą, gdy ci ktorzy ią ſkładaią; wſtrzymuią ſię bogoboynie od wydzierania dobr cudzych, y od bałamucenia żonek ſwych bliźnich, à niżeli gdy tam uchodzić będą bez kary takowe bezprawia.

Znayduie ſię w czwartey kſiążce *Marka Antoniego* bardzo dobry dowod powſzechności praw przyrodzonych. *Jeżeli poięcie*, mowi on, *powſzechne nam ieſt wſzyſtkim, rozum, ktory nas czyni rozumnemi zwierzętami, ieſt także powſzechny; ieżeli ieſt rozum, bydź muſi ieſzcze i to, co nam rozkazuie ſtrzedz ſię tego, czegośmy powinni unikać, a czynić to, co czynić ieſt zaletą. To gdy tak ieſt, więc prawo ieſt powſzechne, à gdy ieſt powſzechne, wſzyſcy przeto ieſteśmy wſpoł-obywatełami, żyiemy pod iednym prawem, y ztąd świat ieſt dla nas niby nieiakim miaſtem.*

Uważyliśmy tu że prawa naturalne, chociaż uſtanowione z woli Bo-

ga,

574

gą, nie ſą przecież ſkutkiem wolno-czynney woli, ale że maią grunt ſwoy w naturze rzeczy y w związkach, ktore po między niemi zachodzą. Ztąd pochodzi, że prawa przyrodzone ſą *nieodmienne* y nie cierpiące żadnego wyięcia. I ten ieſzcze właściwy przymiot tych praw, ktory ie rożni od praw uſtanowionych, bądź Boſkich, bądź ludzkich.

Ta zaś praw naturalnych niezmienność, nic nie ma w ſobie, coby ſię ſprzeciwiało niepodległości, wielowładney mocy, lub też wolności nay-doſkonalſzego Ieſteſtwa. Będąc bowiem to ſamo Ieſteſtwo ſprawcą naſzego poſtanowienia, może przepiſać te rzeczy, lub zakazywać, ktore maią potrzebną zgodność lub niezgodność z tymże poſtanowieniem, á ztąd nie mogłoby nic odmienić w prawach przyrodzonych, ani iakiego uczynić od nich uwolnienia. Co iednak nie ieſt w nim nieudolnością, tak iżby nie

mogł

mogł inaczey ſobie poſtąpić, y fał-
ſzywieby to było rzeczono. Gdyż ia-
ko te prawa ſą uchwałą natury ludz-
kiey, potrzeba było koniecznie, aże-
by prawa przyrodzone były takiemi,
iakie ſą w ſobie; ale iako Bog mogł
by był ſtworzyć naturę ludzką rożną
od tey, iaka teraz ieſt rzeczywiście,
tak też mogłby był uſtanowić inne
prawa naturalne, ktoreby zgodne by-
ły tey rożney naturze.

